

6è Congrés Català de Salut Mental

MIGRACIONS, EXILI I REFUGI: DRETS HUMANS I SALUT MENTAL

Barcelona, 1 - 3 de juny de 2017

MEMORIAL JOSEP CLUSA

Teresa Rossell

Homenatge a l'Homenot

Vaig conèixer a en Pep Clusa, al Dr. Clusa als anys 60 a la Facultat de Medicina. Jo estudiava treball social a la Càtedra de Psiquiatria. Ell era un metge jove amic d'en Jordi Sales, de la Roser Pérez Simó i Joan Gerard entre d'altres metges que es feien notar per la seva actitud inconformista davant de la situació política del moment, del funcionament de les institucions i de la mala atenció que rebien les persones amb problemes de salut mental, en aquell moment tractades en institucions asilar o manicomis. I cito a Jordi Sales i la Roser Pérez Simó perquè van ser molt amics tota la vida, entre molts altres, naturalment, ja que els unien interessos socials i professionals molt forts.

Van ser amics i van compartir el profund interès per millorar els conceptes i els serveis de salut mental. Tenien com a referència els Drs. E. Mira i F. Tosquelles, Tosquelles que exiliat al sud de França havia desenvolupat innovacions en l'hospital psiquiàtric, i organitzat el que s'anomenava una "Psiquiatria de sector" centrada en la comunitat, amb valors i idees premonitòries, en certa manera del moviment de l'Antipsiquiatria posterior.

Jo vaig treballar uns anys al Preventori Municipal d'Urgències de Psiquiatria de l'Ajuntament de Barcelona que era un exemple del manicomi clàssic... Eren temps tenebrosos, de institucions rígides i repressives per les persones ateses i també pels professionals, hi havia una "direcció de ordeno y mando", amb uns dèficits ètics i unes incongruències constants i notables. Eren temps d'una gran ebullició d'idees, de lluita, i de gestació d'un canvi, d'expectatives i d'il·lusions. Raimon cantava *La nit (és llarga la nit, tots la portem al cor...)*, cantava Al vent (*al vent La cara al vent, les mans al vent el cor al vent*) que era un cant de llibertat, mentre G. Brassens ens cantava *La mauvaise* reputació (que li agradava molt al Pep perquè desfeia tabús i

convencionalismes) s'iniciava amb els anys 70, després del maig francès i l'aparició de conceptes i moviments de reflexió i crítica, i emergia a casa nostre un corrent contracultural vigorós que demanava canvis a tots nivells.

Les idees d'en Clusa i de la majoria de professionals que van liderar la transformació dels serveis de Salut Mental, van transcórrer a través d'una àmplia i estricta formació personal, d'una actitud ètica i de la incorporació de nous criteris per aconseguir l'establiment d'una xarxa coordinada i integrada en el si de la comunitat a fi d'evitar la discriminació i la segregació.... En Clusa era un dels protagonistes del canvi. Era un home entusiasta, profundament preocupat per la feina, amb objectius molt clars, i molt valent.

En Pep era un enamorat de la definició de Salut del Congrés de Metges i Biòlegs de llengua Catalana celebrat a Perpinyà l'any 1976. Ell mateix va presentar un treball a la II Ponència aquell Congrés, que tractava de la funció social de la Medicina, (juntament amb els Drs. Sales, V. Hernández i R. Bassols) sobre la salut mental. Clusa considerava sempre que era una definició àmplia amb moltes possibilitats d'aprofundir i d'aplicar en totes les seves vessants, i jo també encara comparteixo aquesta posició d'en Pep. Aquella definició va propiciar reflexions posteriors sobre les diferents dimensions de la salut (que com deien no és un afer individual sinó col·lectiu) i els canvis conceptuals que demanava el passar de criteris enfocats en la malaltia a criteris de salut i salut mental. Va ser també molt important pel treball social.

Però les idees, els anhels mai s'acaben per persones sensibles al sofriment, a les mancances, a les disfuncions dels serveis i de la societat, i en aquest sentit no va ser per atzar que l'any 1997 es comencés a gestar des de la secció de Psiquiatria del Col·legi de Metges l'idea d'un primer Congrés Català de Salut Mental que revisés l'estat de la qüestió: context, coneixement i pràctiques de l'atenció a la Salut Mental, integrant la visió interdisciplinària i comunitària, arrelada ja en la xarxa de serveis existents, que permetés analitzar els desenvolupaments, a partir del qual es va crear la Fundació Congrés Català de Salut Mental.

Va ser des del projecte de la Fundació on vaig col·laborar més directament amb en Pep Clusa, a través de diferents activitats i espais que s'anaven creant, i de manera més permanent en els successius grups de treball que ell coordinava, que inicialment portava per nom: "Grup de conceptualització". Col·laborar amb en Clusa, any darrera any, en aquest grup de treball en el que també van participar Lluís Isern, Neri Daurella, Antoni Vaquerizo, Joan Fortuny, Montse Martínez i Carles G. Ribera, (i altres membres de la Fundació) va ser un autèntic plaer intel·lectual i relacional. En Pep creava un clima d'interès perquè qüestionava moltes coses, no acceptava respostes fàcils i sempre havia un perquè que portava als temes més enllà... I si he dit que era una mica

addicte al concepte de salut, també estava entusiasmat en incorporar professionals de diferents disciplines que ampliessin la comprensió de la salut mental, i cito només l'exemple de la Itziar González Virós, arquitecta que va fer unes aportacions molt interessants. (*M'exalta el nou i m'enamora el vell* com deia el poeta Foix).

En Clusa era un home vigorós, dur en les discussions, convençut d'algunes idees per ell importants tractava de ser convincent, sense deixar d'estar atent a les idees i posicions dels altres, i sempre amb un tracte amable, deferent amb to de veu conciliador malgrat la diferència, ... i en aquest sentit, voldria posar de relleu la col·laboració que en Pep va rebre de tots els membres de la Fundació, expressat pel gran nombre de participants que assistien a totes les activitats que s'anaven programant. D'una manera molt especial m'agrada destacar la col·laboració immillorable que en Clusa va rebre d'en Victor Marti, director de la Fundació, tant en les reunions de treball, com en la organització i en espais de representació de la Fundació, la visió pràctica d'en Victor, l'agilitat per trobar solucions que el caracteritzen, però també la deferència i l'amistat que expressava en Victor per en Pep Clusa feia goig de veure ...

La relació amb en Pep Clusa a la Fundació durant tants anys i en tantes activitats compartides porta a un coneixement de l'"Homenot" que roman imperceptible, soterrat, silenciós però que al pensar-hi apareixen trets i matisos molt clars i rellevants, de la seva dimensió humanística, ètica i professional, que estem glosant en aquest memorial.

Crec no equivocar-me en dir que en Pep Clusa era un home alegre, ple de salut mental i un home agraït, estava content quan ens acompanyava de camí cap a casa, després de les reunions, al Dr. Barenblit, a la Neri ... i havia de treure del cotxe totes les cadiretes dels seus nets que anaven a buscar algun dia a l'escola. Tenia la mateixa actitud quan ens trobàvem algun diumenge per Sarrià, ell anava sempre amb en Pau, el seu gos i generalment duia unes postres de la pastisseria Foix perquè tenia la família a dinar, i això el feia molt feliç. Valorava molt les persones que havien col·laborat amb ell en diferents èpoques i diferents serveis. Valorava molt els metges que l'havien atès els últims anys, i de manera especial el seu metge de capçalera. En Pep Clusa participava en activitats del barri, de l'Escola Orlandai, en els sopars al carrer per la Festa Major... i la seva actitud compromesa i molt responsable amb tot, no li treia ni una engruna de la joia de viure.

Per mi en Pep Clusa és avui encara aquell metge jove, ell sempre va ser jove! ... Interessat, treballador i *compromès* en l'atenció a la salut mental, inquiet, amable, considerat, responsable i amb una gran il·lusió de convidaure amb tots nosaltres.